

הנביא יונה – מירכתי הספינה

”צפור שמים

ודגי הים עובר אורחות ימים” (תהלים ח')

צפור שמים זה אליהו

ודגי הים זה יונה

(שוח"ט)

”ויהי דבר ה' אל יונה בן אמייתי לאמר, קום לך אל נינוה...”. מיהו יונה? מאיזה עיר? באיזה זמן? מיהו מלך ישראל? מיהו מלך נינוה? ”בשנת חמש עשרה שנה לאמציה בן יואש מלך יהודה מלך ירבעם (השני) בן יואש מלך ישראל... הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר ה' אלקי ישראל אשר דבר ביד עבדו יונה בן אמייתי הנביא אשר מגת החפר” (מ"ב יד).

”היום יפנה השמש יבוא ויפנה/ יום הכיפורים עת היום יפנה קבעו חז"ל מפטיר יונה.

חז"ל מצאו בו את ספר התשובה. תשובתו/תם של מי? משנה: ”אבא גוריין איש צדיין אומר משום אבא גוריא ”לא ילמד אדם את בנו חמר, גמל, קדר, ספן רועה וחנווני שאומנותם אומנות ליסטים. רב יהודה אומר משמו החמרין רובן רשעים, הגמלים רובן כשרים הספנים רובן חסידים” (קידושין פב.). רש"י: ”הספנים רובן חסידין, שפורשין למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלין”.

ספר יונה – ספר התשובה

תשובת הספנים – לפי המשנה בקידושין הספנים הינו מקצוע לליסטים, אך מאחר שפורשין למקום הסכנה חוזרים בתשובה וכולם חסידים. והנה פרק א' מתאר לנו אווירת ”יחוגו ינועו כשיכור” (תהלים): ”ויהי סער גדול ביים... ויראו המלחים ויזעקו איש לאלהיו... ”מה לך נרדם קום קרא אל אלקיך... וייראו האנשים יראה גדולה את ה' ויזבחו זבח לה" וידרו נדרים”, והנה פרק התשובה שאילו התעמקנו בו וקראנוהו ביום הכיפורים דיינו. מאחר ואמרנו ”תולה ארץ על בלימה” הרי

שכולנו פורשין בספינת ארץ על בלימה האם אנו ממתינים ל"ותרעש ותגעש הארץ" על מנת לחזור בתשובה?!

תשובתו של הנביא

הנה יש לנו פרק א" בספר יונה פרק התשובה.
"כל משבריך וגליך עלי עברו...
בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי...
אשר נדרתי אשלמה...".
כמה יפה תשובתם של נביאים?
והנה קבל הקב"ה תשובתו
"ויואמר ה'" לדג ויקא את יונה ליבשה"
והנה לכאורה כאן עלינו לסיים בפרקי התשובה דיום הכיפורים. דלכאורה
כל המוסיף אינו אלא גורע.
"ויהי דבר ה' אל יונה שנית".

האם זוהי התשובה שציפינו לה? האם לא ציפינו מנביא "אשר... נדרתי
אשלמה" מיד "ויקם יונה וילך אל נינוה" מדוע לפנות אליו "שנית".
ואומר לנו יונה בהמשך הסיפור "הלוא זה דברי עד היותי על אדמתי, על כן
קידמתי לברוח תרשישה". ואף אנו נמשיך ביום הכיפורים ונגיע לתשובתם
של נינווה "ויואמינו אנשי נינוה באלקים... וירא האלקים את מעשיהם...
וינחם האלקים על הרעה...".
הנה קיבלנו שיעור בתשובה:
פרק א': תשובתם של הספנים...
פרק ב': תשובתו של הנביא...
פרק ג': תשובתם של נינוה...
פרק ד': ? ? ?

"ויהי דבר ה' אל יונה בן אמיתי..."
...ביד עבדו, יונה בן אמיתי הנביא, אשר מגת חפר, (מלכים ב, יד).
מיהו? ו/או מהו אמיתי? מיהו יונה?

ירושלמי: עאל רבי לוי ודרש יונה בן אמיתי מאשר (שבט אשר) היה דכתיב
"אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון" וכתיב "קום לך צרפתה
אשר לצידון" (סוכה פ"ה).
וקשה על הגמ' הרי יונה מגת חפר וגת חפר בזבולון, אלא ממשיכה הגמ'
"יפה לימדנו ר' יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולון" (ירושלמי שם).
פרקי דר' אליעזר: מהלך לו (אליהו) לצרפת וקבלתו אשה אלמנה בכבוד

גדול, אמו של יונה היתה... (פרק ל"ג).
ילקוט שמעוני: "קום לך צרפתה... ותני ר' אליעזר (דלעיל) יונה בן אמיתי
בן צרפית אלמנה היה, בנה אשר החיה אליהו" (תק"ג).
זהר: "ובגין כך איקרי בן אמתי וכתבי (שאמרה האלמנה לאליהו) ודבר ה'
בפיך **אמת**" (שמות קצז ע"א).
"ויאמר אליהו, ראי חי בנד" (מלכים א י"ז).

"ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד אל אחאב" זוהי כניסתו של אליהו
הנביא תנ"ך? פסוק הבא "ויהי דבר ה' אליו לאמור" מהיכן הגיע אליהו?
אומרים חז"ל אליהו הגיע מהפסוק הקודם: "בימי בנה חיאל בית האלי
את יריחו, באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה כדבר ה' אשר
דבר ביד יהושע בן נון".

אומרים חז"ל: אליהו לניחוס אבליס של חיאל הלך ופגע באחאב המנחם
את חיאל. שמא אבירם מת בגלל שבועת יהושע ושמא כל שאר בניו של
חיאל עד שגוב מתו מאותה שבועה, והלא אומר אחאב הקב"ה בתורתו
"עצר את השמים ולא יהיה מטר".

"אם לא תשמעו אל מצוותיו אשר מצווה אתכם היום" ואלו אחאב אין תלם
שלא הניח בה עבודה זרה ולא עצר את השמים והיה מטר".
ניחומיו של אחאב הבהירו לחיאל: די למיסטיקה ח"ו, הבט רציונלי, אין מי
שיעצור את הטבע, ובניו של חיאל כל אחד ממחלתו, מתאונתו, או מטבעו
מת.

אליהו הנביא זכור לטוב איננו יכול לשמוע כפירה שכזאת "ויאמר אליהו
התשבי מיושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלוקי ישראל אשר עמדתי לפניו אם
יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי"
צדיק גוזר וה' מקיים.

...אולם "ויהי דבר ה' אליו (לאליהו) לאמור לך מזה ופנית לך קדמה
ונסתרת בנחל כרית".

"שלשה מפתחות לא נמסרו לשליח: של חיה ושל גשמים ושל תחיית
המתים" (סנהדרין קי"ג).

רש"י: "על אוצרו של הקב"ה יש מפתחות ומסרם לידי שליחים הממונים,
אבל ג' מפתחות יש לו בידו שלא מינה שליח עליהם מבראשית" (שם).
אליהו הנביא זל"ט לקח בקנאתו, ובהוראת שעה, מפתח של הקב"ה לנעול
מטר כמידת הדין, והיא כנגד מדת הרחמים.

"וילך... (עם המפתח) וישב בנחל כרית אשר על פני הירדן... ויהי מקץ ימים
ויבש הנחל כי לא היה גשם בארץ" (שם י"ז).

רש"י: "כדי שיראה צורך בגשמים ויטריח לגלות, שהיה קשה בעיני הקב"ה

ישראל שרויין מתים ברעב" כלומר שיבין אליהו שיש צורך במידת הרחמים. ואם לא יבין בנחל היבש ירד העירה ויבין.

"קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם, הנה ציויתי שם אשה אלמנה לכלכלך" (שם).

אליהו הנביא עם מפתחות המטר והכלכלה בידיו צריך להתפרנס אצל מי? אצל האלמנה. ולקחת את הלחם של מי? של היתום. ולא מובא בכתובים, ואולי מפרי הרעב נתאלמנה.

"ותאמר חי ה' אלקיך אם יש לי מעוג כי אם מלא כף קמח בכד... ובאתי ועשיתיהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו". זהו נאום רעב ששמע אליהו מפי אלמנה שמתחלקת עם בנה היתום במלוא כף קמח אחרונה "ומתנו" ואליהו הנביא חייב להזדקק לנהמא דכיסופא כציווי הקב"ה "אך עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה... ולך ולבנך תעשי באחרונה".

וממשיך הנביא כמתנצל, מתפלל, מבטיח...

"כי כה אמר ה' אלקי ישראל כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום (תתן כתיב) תת (קרי) ה' גשם על פני האדמה.

רומז לנו הקרי והכתיב שהנביא אומר עד יום "יתת ה'", עונה לו הכתוב "יתת" אתה! מי שהמפתחות בידו.

"אחר הדברים האלה חלה בן האשה... עד אשר לא נותרה בו נשמה" (שם).

"ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלקי, הגם על האלמנה... הרעות להמית את בנה... תשב נא נפש הילד הזה על קרבו" (שם).

כאן נשבר אליהו ומבקש גם מפתח תחיית המתים, אומר לו הקב"ה החזר זה ותקבל זה (סנהדרין קיג, רש"י).

"ויאמר אליהו ראי חי בנך... ותאמר האשה אל אליהו עתה זה ידעתי כי איש אלקים אתה ודבר ה' בפיך אמת" (שם).

תני רבי אליעזר: יונה בן אמיתי בין צרפית אלמנה היה. בנה אשר החייה אליהו".

בן אמיתי – בן האשה המכריזה **"אמת"**.

אליהו הנביא מתמודד היכן האמת במידתו של הקב"ה.

במידת הדין – האמת גלויה.

במידת הרחמים – האמת סמויה.

תוך התלבטות הנביא אליהו, מצהירה האשה ודבר ה' בפיך "אמת".

"הלא זה דבר עד היותי על אדמת" (יונה ד').

כל חיותו של יונה וזכות קיומו היא נסיגתו של אליהו הנביא ממידת הדין, והתפשר בנושא גשמים על מנת להשיג תחיית המתים של יונה הנביא.

"כי ידעתי כי אתה אל חנון ורחום אך אפים ורב חסד..." יונה תלמידו של אליהו הנביא איננו יכול לאמר בפיו "ואמת" שאמרה אימו, "דבר ה'

בפיך **אמת**", ואשר נאמר בשלש עשרה מידות ורב חסד **ואמת**.
יונה מחליף מילה זו בפירושה שאינה לרוחו והבנתו "ארץ אפיים ורב חסד
וניחם על הרעה" אמת של מידת הרחמים.

"כי מלפני ה' הוא בורח..."

מה ראה נביא לברוח?

וכי יכול לברוח?!

ילקוט שמעוני: "ולמה ברח? שפעם ראשונה שלחו והשיב ערי ישראל ועמדו
דבריו, שנאמר: "הוא השיב את ערי ישראל...". פעם שנית שלחו לירושלים
להחריבה, כיון שעשו תשובה עשה הקב"ה ברוב רחמיו וניחם על הרעה, ולא
החריבה. וקראו אותו נביא שקר..." (תק"נ).

לפי הכתובים יונה איננו יכול לשאת נבואה, והיא לא תתקיים.

מחדד זאת המדרש, שכבר נקרא בעבר נביא שקר על סיפור דומה.

ועדיין לא מובן, האם נביא ימרה את פי ה' לכבודו האישי?!

"הוי אשור שבט אפיי" (ישעיהו י').

יונה הנביא הולך להציל את נינוה בירת אשור שבט אפו של בורא עולם.

יונה הנביא לא חושש לרגע שלא יהיו שליחים למקום אך הוא איננו מוכן

להיות שותף לטיפוח "שבט אף" שגם יכה בישראל.

ובאקטואליה

ואף שאין ראייה לדבר, רמז לדבר יש.

המקרא משתמש בלשון "טיל".

הקב"ה בשבט אפו "הטיל" רוח גדולה ואולי אל הים האשורי.

וכל המלחים "ויטילו את הכלים".

ויונה הנביא אשר בגופתו ביקש לשבור שבט אפו של הקב"ה, עשה

עצמו טיל וביקש "שאוני **והטילני**" "כי בשלי הסער הגדול הזה".

ובכך בלם שבט אף של עם ישראל בדורנו, מאשור המודרנית.

"ויטילוהו... ויעמוד הים מזעפו".

ועל זאת אמר יונה "על כן קידמתני לברוח... כי טוב מותי מחיית".

יונה הנביא חש אשמה עמוקה בשותפות להציל את אשור, ובבריחתו...

יעברו הימים... ונינוה נהפכת.

ועל כך הסביר הקב"ה ליונה דרך משל הקקיון.

שונה פרק ג' המתאר תשובתם של נינוה כתנאי להצלתם ואשר חז"ל

מתחבטים מקצה לקצה האם תשובה של צדק או תשובה של שקר היתה.

ואומר הקב"ה לנביא לא נבואתך תנאי להצלתם, וגם לא תשובתם תנאי

מוחלט להצלתם, אלא (פרק ד') "ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה?"

אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה".

"ויהי בעלות המנחה".

הרב המפטיר ביום הכפורים פונה לציבור בפרק אי שובו בניס כדרך המלחים...

בפרק בי שובו שובו כתשובתו של יונה הנביא...

בפרק גי שובו ונשובה כדרך אנשי נינוה...

ופונה הש"ץ לבורא עולמים.

בפרק ד': נתגלה הסוד "ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם..."

"השיבנו ה' אליך..." ללא תנאי!

"מי א-ל כמוך נושא עוון ועובר על פשע... ותשליך במצולות ים כל חטאותם..."

(מיכה ז)